

щодо цього обмежені. Перевтілення ж сприяє розумінню інших людей. Якщо педагог вважає своїм завданням не тільки навчання своїх студентів іноземної мови, а й їхнє виховання, то рольова гра — є тим прийомом, за допомогою якого можна скласти об'єктивну думку про загальну обстановку в групі. Викладач відмовляється від своєї традиційної ролі контролера та керівника й атмосфера в групі залежить більшою мірою від студентів. Істотною перевагою рольової гри перед іншими формами навчання є стовідсоткова зайнятість студентів, а також концентрація уваги учасників протягом усієї гри.

Таким чином, рольова гра має великі можливості в практичному, освітньому і виховному відношеннях. Вона повинна відповідати таким вимогам:

- стимулювати мотивацію навчання, спричиняти в студентів інтерес і бажання гарно виконати завдання, тому її варто проводити на основі ситуації, адекватної реальній ситуації спілкування;

- рольову гру потрібно добре підготувати і чітко організувати з огляду як змісту, так і форми;

- гра повинна бути прийнята всією групою;

- рольова гра неодмінно має проводитися в доброзичливій, творчій атмосфері, обумовлювати почуття задоволення, радості;

- гра організовується так, щоб студенти могли активно спілкуватися, з максимальною ефективністю використовуючи мовний матеріал, який вивчається.

Викладач неодмінно повинен вірити у ефективність рольової гри, тоді вона буде позитивно впливати на формування пізнавальних інтересів студентів, сприяти освідомленому овоєнню ними іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам: Учеб. пособие. — М.: Просвещение, 1983. — 222 с.
2. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов: Посібник для вчителів. — К.: Освіта, 1997. — 64 с.
3. Китайгородская Г. А., Бухбиндер В. А. Методика интенсивного обучения иностранному языку. — К.: Освіта, 1988. — 279 с.
4. Ніколасва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. — К.: Ленвіт, 1999. — 320 с.
5. Пассов Е. И. Урок иностранного языка в средней школе. Игра — дело серьезное. — М.: Просвещение, 1988. — 130 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. — М.: Народное образование, 1998. — 231 с.
7. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. — Т. 1. — К., 1957. — 406 с.
8. Филатов В. М. Методическая типология ролевых игр // Иностранные языки в школе. — 1988. — №2. — С. 41–47.
9. Яцковская Г. В. Иностранные языки в школе. — 1985. — №5. — С. 12–17.

Оксана КРИЧКІВСЬКА

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ

Стаття присвячена огляду та порівнянню сучасних підходів до міжкультурної комунікації та обґрунтуванню впровадження полікультурно-комунікативного підходу до процесу навчання іноземної мови у вищій школі.

Проблеми стратегії, концептуальних засад та методики викладання іноземних мов (ІМ) завжди привертала увагу науковців. Особливої актуальності вони набули сьогодні, в умовах розширення наукових, економічних та культурних зв'язків України. У наші дні міжнародна комунікація (МК) постала певною “нейтральною територією” для представників різних наук, щоб поставити нові інтегровані завдання та розпочати спільний пошук шляхів їх вирішення. Міжкультурні наукові дослідження знаходяться на перехресті площин комунікативістики,

антропології, етно-, соціо- та психолінгвістики, семіотики, психології, культури та лінгвокультурології [12].

У роботах М. Бергельсон, Н. Грейдіна, Т. Грушевицької, В. Попкова, А. Садохіна, В. Карасик, І. Ключанова, О. Леонтович, В. Тузлукова, А. Шмельова підкреслюється значний внесок філософії, соціології, культурної антропології, лінгвокраїнознавства, міжмовної прагматики, методики викладання іноземних мов та інших наук у розвиток міжкультурної комунікації.

МК вже давно перестала бути приналежністю лише вузької сфери іноземних мов, а розширилася на всю сферу гуманітарного, міжпредметного знання. До теорії МК тісно прилягають дослідження у сфері лінгводидактики, герменевтики, лінгвістичної персонології, етнориторики і когнітивного моделювання.

Сучасний стан МК характеризується еклектичністю та багатоголоссям, відсутністю загальних методологічних основ дослідження та єдиних концептуальних підходів. Для позначення міжкультурного спілкування використовується множина термінів, які часто дублюють один одного: міжкультурна комунікація, інтеркультурна комунікація (intercultural communication), крос-культурна комунікація (cross-cultural communication), транскультурна комунікація (transcultural communication), контркультурна комунікація (contrcultural communication).

Різні назви також мають сфери знань, які спрямовані на формування навичок ефективної міжкультурної комунікації: міжкультурна освіта (multicultural education, intercultural learning), двомовна освіта (bilingual education), міжкультурна свідомість (cross-cultural awareness, cross-cultural perspective) [12, 3-8].

Взагалі міжкультурна комунікація та проблема навчання міжкультурного спілкування студіюються багатьма дослідниками як загальний дидактичний принцип освіти і виховання. Вчені сучасності зосереджують свою увагу на концепціях формування та розвитку міжкультурної комунікативної компетенції як кінцевої практичної мети навчання іноземної мови (ІМ) в межах соціальнокультурно і гуманістично орієнтованої освіти. Незважаючи на наявні досягнення у розв'язанні проблеми міжкультурної освіти, питання ефективного навчання міжкультурного спілкування залишається все ще до кінця не вирішеним.

Оскільки ІМ вчені розглядають як засіб міжкультурного та полікультурного спілкування [4; 9; 12], перед сучасною педагогічною наукою постало питання про необхідність продуктивної переоцінки існуючих стратегій викладання та методик організації навчального процесу.

Тому *мета статті* — це розглянути міжкультурну комунікацію в контексті сучасних підходів та запропонувати шляхи впровадження полікультурно-комунікативного підходу у процес навчання/вивчення іноземних мов у вищій школі.

Відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ), оволодіння професійними здатностями випускника вищого навчального закладу з кваліфікацією "Магістр із менеджменту зовнішньоекономічної діяльності" передбачає формування стійкого світогляду, правильного сприйняття сучасних проблем розвитку суспільства, людського буття та духовної культури [1; 2].

Професійна здатність конкретизується оволодінням відповідними уміннями:

- засвоювати та реалізовувати наукові та культурні досягнення світової цивілізації, враховуючи різноманіття культур, релігій, ідеї збереження миру, неухильного дотримання прав людини;
- критично оцінювати та прогнозувати культурні події та явища;
- проникати у сутність явищ і процесів реального світу, свідомо використовувати наукові знання у пізнавальній та професійній діяльності;
- розглядати культурологічні питання сучасності з позицій вшанування традицій і звичаїв свого народу та культурного надбання людства;
- дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки та моралі у міжособистісних стосунках та суспільстві, сприяти зміцненню моральних засад суспільства, орієнтуватися на загальнолюдські цінності;

- вносити посильний вклад у гармонізацію людських, міжнаціональних відносин і протистояти проявам расової, національної, статевої та вікової дискримінації.
- Крім цього, необхідним є формування здатності займати активну життєву і громадянську позицію та нести соціальну відповідальність за діяльність організації:
- захищати інтереси держави, поєднувати та взаємоузгоджувати суспільні, колективні й індивідуальні інтереси; виконувати конституційні обов'язки, дотримуватися норм законодавства;
- захищати права людини та громадянина; враховувати і прогнозувати соціальні аспекти впливу ділової активності на працівників, споживачів, місцеві спільноти, суспільство;
- дотримуватися етики ділового спілкування;
- реалізовувати відповідальність за допомогою сукупності етичних, правових та економічних норм у їх взаємозв'язку;
- особисто відповідати за діяльність співробітників і всієї організації.

Реалізація окресленого завдання в ОКХ частково припадає на дисципліну “Ділова іноземна мова”, в основі якої знаходяться різні педагогічно-методичні підходи для досягнення мети, зазначеної в ОКХ: вдосконалення умінь та навичок читання, перекладу, реферування спеціальної літератури за фахом; вироблення навичок читання та реферування наукової інформації з фаху, ведення бесіди на професійну тематику, ділового листування та роботи з комерційною документацією.

Розглянемо можливі підходи до процесу навчання/вивчення ділової іноземної мови (ДІМ) у сучасному вищому немовному закладі освіти більш детально.

У зв'язку із втіленням принципу особистісно-орієнтованої освітньої парадигми суттєво змінилися цілі навчання ІМ. Загальна стратегія вивчення ІМ визначається потребами слухачів та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних та суміжних наук. Цією стратегією є комунікативний підхід. Він зумовлює практичну мету навчання, а саме, оволодіння іншомовним міжкультурним спілкуванням шляхом формування і вдосконалення комунікативної компетенції. Цей термін відображає особистісно-орієнтований діяльнісний підхід до навчання ІМ та свідчить про розвиток наукового знання в галузі педагогічних наук. Отже, специфіка цільових та змістових аспектів навчання ІМ у контексті міжкультурної парадигми сьогодні зумовлена тим, що центральним елементом методичної моделі є той, хто вивчає ІМ, виступаючи водночас суб'єктом навчального процесу оволодіння міжкультурною комунікацією.

Так, основним підходом до навчання іншомовного спілкування у сучасній вищій школі є *комунікативний*, а точніше *комунікативно-діяльнісний* підхід. Сутність його полягає у створенні моделей процесу спілкування, близьких до реальних. Спілкування тут виступає метою, способом і засобом навчання іноземної мови. Підхід має глибоку психолінгвістичну зумовленість: ґрунтується на взаємозв'язку мови і мовленнєвої діяльності, психології формулювання та розуміння висловлювань і концентрується на мові як системі та мовленні як діяльності. Метою комунікативного навчання мови є спрямованість навчального процесу на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях залежно від мети спілкування, тобто на формування комунікативної компетенції певного рівня.

Однак, варто зазначити, що на сучасному етапі навчання ІМ положення комунікативно-орієнтованого навчання зазнає критичної оцінки [7]. Першопочаткові цілі навчання іноземної мови були зосереджені на формуванні цілісної культурно-мовної особистості студента, близької до автентичної [14, 11]. Таке вирішення проблеми виявилось недосконалим, оскільки носій мови у процесі спілкування діє відповідно до норм його рідної культури, не усвідомлюючи присутності та наявності культурного компоненту у власній поведінці. Студент, який вивчає іноземну мову має пройти складніший шлях, щоб оволодіти міжкультурним спілкуванням, моделюючи свою комунікативну поведінку за взірцем носія мови, що часто приводить до ігнорування власної соціальної ідентичності та культурної приналежності [15, 8].

Сьогодні ситуація змінилася. Крім практичної, освітньої, пізнавальної, розвивальної і соціальної, послідовники комунікативно-діялісного підходу виділяють соціокультурну мету навчання іноземної мови. Вона полягає у досягненні широкого розуміння важливих і

різнопланових міжнародних соціокультурних проблем для того, щоб діяти належним чином у культурному розмаїтті професійних та академічних ситуацій [11].

Сучасні вчені розглядають комунікативну компетенцію як результат оволодіння екстралінгвістичною інформацією, необхідною для адекватного спілкування і взаєморозуміння, яке неможливе без принципової тотожності загальних відомостей комунікантів про навколишню дійсність. Більш ефективному іншомовному спілкуванню сприяє оволодіння культурними нормами поведінки, які є частиною “способу життя” народу-носія мови. Іншими словами, у процесі навчання іноземної мови можна простежити тенденцію залучення студентів до нової національної культури, побуту, традицій, соціальних відносин, що є передумовою ефективною участі у міжкультурній комунікації.

Однак, динаміка соціального контексту ставить нові теоретичні та практичні питання, змінює підходи до навчання ІМ, розширює, поглиблює та уточнює поняття “комунікативності” у методиці навчання ІМ. В інформаційну добу зміцніли зв'язки між суміжними науками і пришвидшилася передача знань, які описують тотожні об'єкти з позицій різних дисциплінарних підходів. Саме на міждисциплінарних перехрестях найчастіше виникають нові наукові ідеї. На сьогодні перед ученими постає актуальне завдання пошуку альтернативних підходів до процесу навчання/вивчення іноземних мов на побутовому та професійному рівнях.

Коротко розглянемо підходи до аналізу міжкультурної комунікації, які все більше наголошують на єдності у навчанні мови і культури. Першими в американській комунікативістиці виникли три основні підходи до розуміння міжкультурної комунікації: функціональний, інтерпретативний та критичний.

Функціональний підхід виник у 1980-і роки і ґрунтується на методах соціології і психології, на психологічних дослідженнях опису та прогнозування поведінки комунікантів. На думку його послідовників, людську поведінку можна прогнозувати, а комунікація здійснюється під впливом культури. Однак, прогалиною у дослідженнях є нівелювання вагомості ролі дискурсу, особливо важливого при вивченні іноземної мови як на побутовому рівні, так і в професійному оточенні. Головним методом дослідження є спостереження. Метою і результатом дослідження цього підходу є виявлення чисельних відмінностей у багатьох аспектах комунікації.

Значення функціональності для процесу міжкультурної комунікації полягає, перш за все, у його зорієнтованості на розуміння інших типів культур, дослідження незвичного способу життя, прагнення вивчення культури зсередини, усвідомлення іншокультурних цінностей. У цьому аспекті предметом дослідження у функціоналізмі стали питання взаємозалежності членів соціокультурних груп, їх взаємоконформність, властиві лише їм знання й навички, необхідні для підтримки цілісності власної культури. Увага дослідників також зосереджена на механізмах соціальної інтеграції, які скорочують міжгрупові відмінності, нейтралізують міжкультурні конфлікти та адаптивних механізмах.

Інтерпретативний підхід, як і функціональний, також набув поширення в кінці 1980-х років. Базою підходу є антропологічні та соціолінгвістичні дослідження. У процесі досліджень міжкультурного спілкування, у межах інтерпретативного підходу, був зроблений висновок про те, що комунікативні правила тієї або іншої спільноти людей ґрунтуються на її власних культурних цінностях і уявленнях. Метою інтерпретативного підходу є досягнення розуміння поведінки людини та її опис.

Критичний підхід розглядає культуру як сукупність соціокультурних сфер, що мають вплив на процес комунікації. Він включає багато положень інтерпретативного підходу, однак акцент у дослідженнях міжкультурної комунікації, проведених на його основі, робиться на вивченні умов спілкування: ситуацій, навколишнього оточення тощо. Прихильники цього підходу цікавляться, перш за все, історичним контекстом комунікації. У своїх дослідженнях вони виходять з того, що у спілкуванні є завжди присутні силові відносини. З цього погляду культура розглядається ними як поле боротьби, місце, де численні пояснення та інтерпретації культурних явищ збираються разом і де завжди є домінуюча сила, яка визначає культурні відмінності й характер спілкування. Велику роль тут відіграють контекст, історія та зміна комунікантів.

Основним методом критичного підходу є аналіз текстів. Тому дослідники, звичайно, аналізують іншомовні засоби масової інформації (телепередачі, відеоматеріали, публікації у пресі), які, на їх погляд, роблять вагомий внесок у формування сучасної культури. Однак, прямі контакти з комунікантами відсутні. Аналіз особистісної міжкультурної взаємодії також не проводиться. Метою вивчення міжкультурної комунікації є пояснення людської поведінки, а через нього — зміна життя людей. На переконання прихильників критичного підходу, вивчення й опис домінуючої у процесах взаємодії культур ситуаціях сили навчить людей їй протистояти й ефективніше організувати своє спілкування з іншими людьми й культурами [3].

Основні ідеї *культурного релятивізму* були сформульовані американським соціологом Уїльямом Самнером та Рут Бенедикт. Головна ідея культурного релятивізму полягає у визнанні рівноправності культурних цінностей різних народів. Згідно до культурного релятивізму не існує елітарних або неповноцінних культур; усі культури по-своєму неповторні, і їх порівняння є помилковим. Іншими словами, культури всіх народів однаково цінні, але про цінність кожної з них можна судити лише у межах відповідної культури. Тим самим культурний релятивізм означає визнання самостійності і повноцінності кожної культури, заперечення абсолютного значення американської або європейської системи оцінок, принципову відмову від етноцентризму і европоцентризму у процесі порівняння культур різних народів.

Принцип культурного релятивізму відіграє важливу роль у міжкультурній комунікації, оскільки вимагає пошани і толерантного ставлення до норм, цінностей і типів поведінки інших культур. Він передбачає практичне ставлення до культури кожного народу, формуючи прагнення зрозуміти культуру зсередини, усвідомити сенс її функціонування.

Серед сучасних підходів до МК можна виділити і *транскультурний*. Цей термін виник на рубежі 80-90-х років унаслідок глобалізаційних процесів, у ході двох головних дискусій: про “європейську ідентичність” і систему цінностей, яка формується на наднаціональному рівні, та про суть так званих “транснаціональних культурних орієнтацій” на загальноєвропейські чи на глобальні культурні ринки [8]. Роль вивчення іноземної мови справедливо розглядається тут не тільки як засіб інтеракції між людьми, життя у суспільстві, умінні брати участь у транскультурній комунікації і діяльності транснаціональних компаній, але і як розуміння власної соціальної ідентичності та розвитку інтелекту. Підхід характеризується культурною та лінгвістичною складністю і передбачає ставлення до іноземної мови як міжнародної (*lingua franca*) у міжнаціональній та міжетнічній комунікації. Метою впровадження підходу є оволодіння транснаціональною компетентністю (*trans-national competence*).

Плюрилінгвальний підхід, запропонований Радою Європи, передбачає, що індивідуальний мовний досвід особистості формується та розширюється у культурних аспектах від рівня побутового мовлення до мови спільноти і далі до мов інших народів. У різних ситуаціях людина може гнучко використовувати різні складники цієї компетенції для досягнення ефективності спілкування з представниками інших культур.

Прийнятий у Загальноєвропейських рекомендаціях Ради Європи з мовної політики є діяльнісно-орієнтований підхід. Користувачі мови й ті, що її вивчають, є насамперед “соціальними агентами” або ж членами суспільства, які мають виконувати завдання у певних умовах, особливому оточенні та в окремій сфері діяльності. Підхід, що базується на діяльності, передбачає набуття когнітивних, емоційних та вольових здатностей, так само як і якості, властиві індивіду, як соціальному агенту [5]. Відповідно до вищезгаданого підходу сформульована нова мета навчання ІМ — розвивати комунікативний і лінгвістичний репертуар, у якому присутні усі комунікативні і мовленнєві здібності, уміння, навички та стратегії [5]. Результатом плюрилінгвальної компетенції є оволодіння певним рівнем її сформованості.

Значний вплив на процес навчання ІМ у вищій школі на сьогодні має переорієнтація системи вищої освіти на новий культурний вимір. Основи *культурологічного підходу* були розроблені В. Біблером, Є. Бондаревскою, А. Валіцькою, О. Газманом, В. Зінченко, В. Загв’язінським, Н. Криловою. Дослідження культурологічного підходу у напрямі навчання іноземних мов займалися В. Сафонова, Є. Пассов.

Починаючи з 1990 року, все більше входить у користування поняття “міжкультурна компетенція” і “міжкультурне навчання”. Саме в ці роки комунікативна методика переходить на новий етап свого розвитку, пов’язаний з пошуком шляхів комунікативного,

соціокультурного і когнітивного розвитку студентів. Цей етап допускає актуалізацію особистості на основі пізнання іншої дійсності і сприйняття лінгвокультури. Цей новий напрям одержав назву культурологічний підхід або міжкультурне навчання.

Для культурологічного підходу характерна увага до процесу комунікації у його зумовленості соціокультурним досвідом, знаннями, уявленнями, думками, цінностями й нормами, які історично сформувалися у кожній культурі та були засвоєні її носіями у процесі інкультурації [12, 25–34]. Комунікація тут розглядається в історичному, морфологічному, особистісному (антропологічному), ціннісно-орієнтаційному та діяльнісному аспектах. Метою культурологічного підходу є формування міжкультурної та лінгвокраїнознавчої компетенції.

Соціокультурний підхід має у своїй основі засади культурологічного підходу. Значний внесок у його розвиток зробили І. Бім, В. Сафонова, Р. Міньяр-Белоручев, А. Бердичевский, Т. Чернявська, А. Крупко, П. Сисоев, Я. ван Ек, Л. Бахман, М. Байрам, А. Фантіні. Він передбачає “навчання міжкультурного іншомовного спілкування в контексті соціально-педагогічних доміант педагогіки громадянського суспільства і злагоди” [13]. Навчання, на думку автора, має проходити в руслі діалогу культур з опорою на культуро- і лінгвокраїнознавчі знання. Однак, використовуючи соціокультурний підхід на практиці, необхідно звертати увагу на достовірність підбраного матеріалу; рівень когнітивної, мовної, мовленнєвої і соціокультурної складності; методичну прийнятність і ефективність цих завдань для підготовки студентів до виконання ролі культурного посередника і суб'єкта діалогу культур. Головними цілями тут є не тільки формування іншомовної вторинної особистості, але й усвідомлення студентами своєї сутності, культурної приналежності, власної життєвої позиції, етнічного коріння, розвиток світосприйняття і світобачення. Метою підходу вчені вважають певний рівень сформованості соціокультурної компетенції.

Похідними від соціокультурного підходу вважаються крос-культурний та міжкультурний підходи. У контексті крос-культурного підходу велике значення має розуміння унікальності культур, поглядів, звичаїв. Метою навчання є набуття крос-культурної грамотності, здатності бачити себе на місці іншого, розуміти його погляди, віру, переконання. Можна простежити наукове розмежування термінів “крос-культурний”, “соціокультурний” та “міжкультурний”. Так, на думку Г. Єлізарової, “крос-культурний” підхід передбачає аналіз подібних явищ у різних культурах [4, 210]. У межах міжкультурного підходу (П. Бателаан, Р. Ауернхаймер, В. Ніку) проводиться аналіз того, як отримані в ході крос-культурних та соціокультурних досліджень особливості поведінки носіїв різних культур впливають на взаємодію індивідів як носіїв цих культур.

Міжкультурний підхід базується на концепції культури, відправною точкою якого є думка про те, що різні культури є структурно споріднені між собою. Основний акцент робиться не тільки на країні, мова якої вивчається як іноземна, а й на країні рідної мови того, хто її вивчає, аналізуючи їх спільні та відмінні риси. Підхід наголошує на важливості факторів національної ідентичності, характеризується відношенням культурного релятивізму та неоцентричним баченням іноземної країни.

У рамках міжкультурного підходу метою навчання мови є: сприяння розвитку цілісної особистості студента та його самоусвідомлення шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між іншими мовами та культурами. У зв'язку з цим, у процесі навчання іноземної мови великого значення набуває розвиток мотивації, умінь та впевненості майбутніх фахівців при контакті з новим мовним досвідом, формування у майбутніх фахівців міжкультурної компетенції: чутливості до культурних відмінностей, поваги до унікальності культури кожного народу, толерантності до незвичної поведінки, бажання позитивно ставитися до всього несподіваного, готовності реагувати на зміни, гнучкості в ухваленні альтернативних рішень і відсутності завищених очікувань від спілкування з представниками інших культур. Саме такі навички є містками до розуміння представників інших культур і народів, врегулювання міжкультурних конфліктних ситуацій, а також основою для міжнаціонального і міжетнічного спілкування громадян України як усередині держави, так і за її межами.

Розумінню полікультурності світу, збереженню і примноженню культурних цінностей сприяє **полікультурний підхід** [8]. Підготовку молоді до життя в полікультурному соціумі оголошено пріоритетним завданням у документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, багатьох

міжнародних форумів, присвячених актуальним проблемам освіти. Про увагу до питань полікультурного підходу у нашій державі свідчать такі документи: Конституція України, державна програма “Освіта. Україна ХХІ ст.”, закони “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Концепція національної освіти і виховання та інші нормативно-правові документи й матеріали, у яких можна чітко простежити думку про потреби впровадження полікультурного підходу. Питанням теорії його впровадження полікультурного підходу присвячено головним чином праці американських, німецьких та російських дослідників: Л. Супрунова, Г. Дмитрієва, В. Тишкова, А. Бабуріної, Л. Дробіжевої, І. Кона, Н. Fisher, К. Flechsing, U. Neumann, С. Duffy, Р. Hernandez, F. Kluckhn, G. Mead, L. Samovar, R. Porter, P. Gorski, B. Covert, A. Parnell-Arnold.

Знайомство з лінгвокультурою народу здійснюється через пізнання традицій, за допомогою яких зберігаються і передаються його цінності. Усвідомлення суті традицій іншомовної культури дозволяє зрозуміти ієрархію цінностей представників тієї або іншої культури. Процес осмислення особливостей іншомовної культури реалізується в їх аналізі, узагальненні та порівнянні з цінностями рідної культури, що дозволяє людині самоідентифікуватися та пізнати себе у межах рідної культури.

При порівнянні людей і країн у різних історичних умовах, виявленні загального і специфічного проходить розвиток важливих якостей полікультурної особистості: патріотизму, гуманізму, інтернаціоналізму. Порівняння вимагає “діяльнісних” знань, вираження власної думки, активної життєвої позиції з будь-якого питання, що, у свою чергу, стимулює і мотивує прагнення постійно збільшувати і поглиблювати обсяг знань про власну країну і відкривати для себе нові обрії в непізнаному розмаїтті держав, націй та культур.

Усвідомлюючи специфіку іншої мови, ми переважно керуємося особливостями об’єктів, які не мають аналогії в рідній культурі, подібностями чи розбіжностями у лексичних значеннях слів, відмінностями у відношенні до соціально-культурних реалій та концептів.

Так, сприятливими умовами для ефективного оволодіння іншою культурою з погляду полікультурного підходу є:

- поетапне знайомство з особливостями поведінки представників іншої культури;
- забезпечення емоційно-позитивного відношення представника рідної культури до процесу освоєння іншомовної культури;
- поступове подолання у суб’єкта спілкування лінгвокультурних і поведінкових бар’єрів у процесі комунікації.

Слід зазначити, що в ієрархії ціннісних орієнтацій кожної нації існують як позитивно оцінювані особливості культури, так і її негативні прояви. Тому в процесі відбору й усвідомлення особливостей іншої культури необхідно уникати втрати позитивних цінностей рідної культури, формувати позитивно-критичне ставлення до оточуючих лінгвокультурних явищ мультикультурної спільноти. Саме таке бачення сприяє розвитку та збагаченню особистості позитивними здобутками іншої культури.

Так, *контекстно-полікультурний підхід*, інваріант полікультурного підходу, запропонований І. Плужник, дозволяє моделювати реальні комунікативні ситуації професійного характеру (ділові зустрічі, ведення перемовин та ін.), зіставляючи їх із ситуаціями, що існують у бізнесі, розвивати професійні здібності засобами іноземної мови, відображати нормативну культуру відповідної професійної поведінки.

Застосування контекстно-полікультурного підходу у процесі формування іншомовних професійних умінь студентів-гуманітаріїв дозволяє розширювати новий іншомовний професійний тезаурус на основі читання та опрацювання автентичних іншомовних професійних текстів. Метою оволодіння міжкультурною комунікацією у професійному контексті є контекстно-полікультурна орієнтація, здійснювана на основі оволодіння: а) професійно значущими іншомовними засобами; б) професійно необхідними особистісними якостями; в) зразками професійної поведінки [9, 226]. Такий підхід став поштовхом для численних робіт російських учених, присвячених проблемам формування міжкультурної компетенції студентів гуманітарних спеціальностей.

Як бачимо, впровадження полікультурного підходу набуває актуальності й у вищій школі. Саме під час навчання у вищій школі потрібне найбільш широке й глибоке сприйняття людей інших культур та здобуття знань для підтримки полікультурного діалогу, формування

всесторонньо-розвинутої полікультурної особистості майбутнього фахівця. З дидактичного погляду, зміст полікультурного (багатокультурного) підходу розкривається через набуття навичок соціально-значущої поведінки особистості у процесі спілкування з представниками інших культур, результатом якого є формування полікультурної особистості.

Таким чином, розглядаючи питання практичного наповнення змісту і понять “мультикультуралізм” та “полікультурність”, а також близьких до них інтер-, транс-, культур/алізм (/ність), то тут єдності немає ані серед науковців, ані серед політиків чи освітян, ні на Заході (де ці поняття, власне, й стали предметом дискусій та основами для конкретних політичних рішень, починаючи десь із 70-х років), ні тим більше в Україні, де вони лише тепер утверджуються в лексиконі інтелектуальних еліт та державних структур [9].

На нашу думку, сучасні підходи до МК характеризуються множинністю поглядів та поліфонічністю суджень, культурною, лінгвістичною та методичною складністю. Кожен із підходів до вивчення та аналізу МК має свою науково-практичну цінність і актуальність, свої сильні і слабкі сторони, більшою чи меншою мірою відповідає сучасному процесу вивчення/навчання іноземних мов.

На цей час процес навчання/вивчення іноземних мов потребує більшої уваги до подібностей і відмінностей лінгвокультур. Особливо важливим стає процес формування полікультурності особистості, здатної визначати й розуміти лінгвокультурні комунікативні та поведінкові коди, які будують підґрунтя для успішної взаємодії та взаємопроникнення культур на побутовому і професійному рівнях.

Враховуючи сучасні тенденції в навчанні ІМ та сучасні дидактичні принципи вивчення й викладання мов, вітчизняні методисти припускають підхід до викладання й вивчення ІМ, що передбачає інтегрований розвиток мовленнєвих умінь для того, щоб підвищити результативність роботи студентів шляхом участі в різноманітних високомотивуючих видах діяльності, що включають комунікативні завдання [11].

Ми пропонуємо поєднати полікультурний зміст бачення мультикультурності світу з дидактично-методичним потенціалом комунікативного підходу до вивчення іноземних мов у формі *полікультурно-комунікативного підходу*. Цей підхід виражає бачення полікультурної особистості як осередку парадигми мова-культура-особистість. Завдяки такому підходу результатом навчання іноземної мови буде не лише оволодіння навчальними компетенціями, а й формування полікультурної особистості, здатної свідомо керуватися принципами сучасного багатокультурного світу у процесі міжкультурного спілкування.

Полікультурно-комунікативний підхід є особливо актуальним для вивчення іноземних мов майбутніми фахівцями зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), особливостями інтеракції яких є подолання комунікативно-поведінкових бар'єрів у процесі ведення переговорів, прийняття стратегічних рішень та проведення ділових зустрічей з представниками інших лінгвокультур. Таке бачення комунікації вносить полікультурну свідомість та соціальний синергізм, уміння особистості погоджувати власні, суспільні, корпоративно-професійні та державні інтереси у процесі ведення бізнесу з діловими партнерами з різних країн.

Розглянувши міжкультурну комунікацію у контексті сучасних підходів, ми спробували обґрунтувати актуальність впровадження полікультурно-комунікативного підходу у процес навчання/вивчення іноземних мов у вищій школі і виявили, що необхідною передумовою виконання професійної діяльності на високому рівні у контексті полікультурно-комунікативних ситуацій є формування особистісної готовності до толерантного сприйняття полікультурних особливостей у їх подібностях та відмінностях та збагачення власної культури елементами інших культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю 8.050206 “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності” напряму підготовки 0502 “МЕНЕДЖМЕНТ”. — К.: Міністерство освіти і науки України: 2003. — 47 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційні характеристики бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності — “Маркетинг” напряму підготовки 0501 — “Економіка і підприємництво” — К.: Міністерство освіти і науки України: 2004. — 47 с.

3. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 352с.
4. Слизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам. — СПб.: КАРО, 2005. — 352 с.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — 273 с.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. — К.: “К.І.С.”, 2004. — 112 с.
7. Мильруд Р.П. Актуальные проблемы методики обучения иностранным языкам за рубежом// Иностр. яз. в школе. — 2004. — №3. — С. 34–40.
8. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації. / Під ред. О.Гриценка. — К.: УЦКД, 2001. — 230 с.
9. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки: Дис. д-ра пед. наук: 13.00.01. — М.: РГБ, 2003. — 335 с.
10. Почепцов Г. П. Теория коммуникации — М.: “Рефел-бук”; К.: “Ваклер”, 2001. 656 с.
11. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.С.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок, В.О.Іваніщева, Л.Й.Клименко, Т.І.Козимирська, С.І.Кострицька, Т.І.Скрипник, Н.Ю.Тодорова, А.О.Ходцева. — К.: Ленвіт, 2005 — 119 с.
12. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации. — М.: Высш. шк., 2005. — 310 с.
13. Сафонова В. В. Социокультурный подход в обучении иностранным языкам. — М.: Высш. шк.: Аскорт интернэшнл, 1991. — 305 с.
14. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавания иностранных языков (языковой вуз): Дис. ... докт. пед. наук. — М., 1994. — 475 с.
15. Byram M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. — Clevedon: Multilingual Matters LTD., 1997. — 121 p.
16. Byram M. Instrumental and educational dimensions of intercultural communication// Стилистика и теория языковой коммуникации. Тезисы докладов конференции, посвященной 100-летию со дня рождения профессора МГЛУ И. Р. Гальперина. — М., 2005. — С. 10–11.